

پایه‌گذاران حکومت ارتقی و ایوبی (و زنگی) وسکه‌های آنها

الف - ارتقیان

شهریاران سلجوقی رؤسای
لشکری و مر بیان خود را که اغلب
غلامان آنها نیز بودند و اتابک
نامیده می‌شدند، به حکومت
نوachi دور دست منصوب می‌
داشتند. اینان و فرزندانشان در
دوران ضعف سلجوقیان زمام
فرمانروائی را بدست گرفته و
سر باستقلال بر میداشتند و گاهی
زیر لوای دیگر قدرتمندان
فرمان میراندند. ارتقیان از این
گروه از امرا امیباشند. ۱. مؤسس
این خاندان ارتق پسرا کسب
(یسا اکسک^۲) از سرداران
ترکمان سلاجقه بود. تتش
سلطان دمشق (۴۷۱ - ۴۸۸
هجری) فرزند البارسلان و
برادر ملکشاه اول سلجوقی

۱ - طبقات سلاطین ۱۴۱ - ۱۴۲

۲ - معجم الانساب ۳۴۶ - ۳۴۷

چهارمی علی شکری

نگارنده :

(۴۸۵-۴۶۵ هجری)، پس از فتح بیت المقدس حکومت آنجارابه ارتق سپرد. پسران ارتق بنام معین الدین سقمان و نجم الدین ایلغازی در سال ۴۸۴ هجری جانشین پدر شدند و ایلغازی از سال ۴۸۸ هجری تا شعبان سال ۴۸۹ صاحب بیت المقدس بود. در این سال خلیفه فاطمی مصر ابو القاسم احمد مستعلی (۴۸۷-۴۹۵ هجری) بیت المقدس را مسترد داشت و ناچار سقمان و ایلغازی به عراق باز گشتند.

سلطان محمد سلجوقی (۴۹۸-۵۱۱ هجری) که از سال ۴۹۲ هجری فرمانروائی بغداد را داشت در سال ۴۹۵ هجری شنگی بغداد را به ایلغازی صاحب دژ کیفا داد و حکومت دیار بکر را به سقمان تفویض کرد و پس از یکی دو سال «ماردین» رانیز بر آن نواحی افزود و بدینگونه بود که فرزندان ارتق در دو شعبه یعنی خاندان سقمان در کیفا از ۴۹۴ تا ۶۲۹ هجری و خاندان ایلغازی بر ماردين از ۵۰۲ تا ۵۱۱ هجری فرمانروائی داشتند تا اینکه شعبه اول را ایوبیان و شعبه دوم را قرا یوسف قراقویونلو (۷۹۰-۸۲۳ هجری) برانداختند.^۳

ارتقيان ماردين

ایلغازی پسر ارتق، داماد سلطان تتش بن البارسلان بود. از این روی خود و فرزندانش از حمامیت سلجوقیان و نوعی نفوذ معنوی برخوردار بودند. وی از ۴۸۸ هجری تا شعبان ۴۹۵ هجری صاحب بیت المقدس، از ۴۹۴ تا ۴۹۸ هجری عامل بغداد و تاسال ۵۰۰ هجری حاکم ماردين بود و در سال ۵۱۱ حلبراضمیمه حکومت خود نمود. در سال ۵۱۶ هجری مغیث الدین محمود سلجوقی (۵۲۵-۵۱۱ هجری) سلسله سلاجقه عراق و کردستان، «میافارقین» رانیز باوسپرد و باین ترتیب «ملک دیار بکر» گردید و در غرہ رمضان همان سال زندگی را وداع گفت.^۴ بعد از ایلغازی فرزندش بنام تمور تاش که ملقب به حسام الدین بود (۵۱۶-۵۴۷) بود.

۳ - طبقات سلاطین ۱۴۸ تا ۱۵۱

۴ - معجم الانساب ۳۴۵

هجری) بی‌حکومت رسید و در سال ۵۱۸ دوباره بر حلب مستولی شد. پس از تمورناش پسرش نجم الدین الپی «۵۴۷-۵۷۲» جانشین پدر گردید. سکه‌های که از الپی بدست آمده و در کلکسیون اینجانب نمونه‌ای از آن موجود است نشان میدهد که وی در حالیکه علی‌الظاهر احترام خلیفه عباسی بغداد (المستنجد بالله ۵۵۵-۵۶۶) را رعایت میکرده خود و خاندان خود را بی‌نیاز از پشتیبانی سلاطین سلجوقی عراق و کردستان میدانسته و از ابن رو از ذکر نامشان بر سکه خویش خودداری میکرده است. (شکل ۱)

پشت سکه

روی سکه

شکل ۱

سکه‌هایی - روی سکه - وسط - دو چهره کودکانه دارای نیمتاج و طوق
بالاوپائین - لا اله الا الله - محمد رسول الله
طرفین - المستنجد بالله امیر المؤمنین
پشت سکه - وسط - چهره تمام رخ موی بشکل گوی متعدد در اطراف
سرمه‌حدود به هاله.

اطراف - نجم الدین الپی بن ایلغازی بن ارتق ملک دیار بکر

این سکه از چند نظر دیگر نیز جالب است :

اول آنکه چون سطح سکه کافی برای ذکر شجره خانوادگی نبوده از افزودن اسم پدر یعنی تمورتاش خودداری شده اما پدر بزرگ وجد اعلیٰ مذکور افتاده‌اند قادر ارتقی بودن نجم الدین الهی تردیدی پیش نیاید.

دوم - گمان می‌رود که دوچهره کودکانه روی این سکه متعلق به نوه‌های الهی، فرزندان ایلغازی دوم یعنی یولق ارسلان و ارتق ارسلان باشد که تربیت آنها بر عهده نظام الدین البقش،^۵ و نامزد حکومت بوده‌اند. بعدها یولق ارسلان با لقب حسام الدین (۵۸۰-۶۹۷ هجری) و ارتق ارسلان با لقب ناصر الدین المنصور (۵۹۷-۶۳۷ هجری) بر هادرین حکم راندند.

پس از نجم الدین الهی پسرش ایلغازی دوم با لقب قطب الدین (۵۸۰-۶۹۷ هجری) در هادرین بجای پدرنشست. سکه‌هایی از او یافت شده که حاکی از آن است که اوی تفوق روحانی خلفای عباسی بغداد (المستضئی ۵۶۶-۵۷۵) والناصر الدین الله (۵۷۵-۶۲۲) را بالمره ازیاد برده یا اینکه بطوریکه از لقب او «قطب الدین» پیداست خود دعوی مرکزیت دینی مسلمانان را داشته است. در این سکه‌ها ایلغازی خودرا «مولا» و «سالک عالم و عادل» خوانده و تسلط بر سایر امرا را با عبارت «ملک الامراء» نشان داده و از خود بعنوان «شاه دیار بکر» یاد کرده است. (شکل ۳۲)

سکه‌های مسی - روی سکه - وسط - چهره ایلغازی متوجه راست در مربع نقطه چین بس اسر بر همه یا چیزی شبیه شب کلاه چهار سمت - بن الهی بن تمرتاش بن ایلغازی بن ارتق پشت سکه - وسط - ایلغازی، لمولانا السالک العالم العادل قطب الدین ملک الامر اشاد دیار بکر

پشت سکه

روی سکه

شکل ۲

پشت سکه

روی سکه

شکل ۳

تاریخ یکی از این سکه‌ها «ثلث و سبعین و خمساً» یعنی ۵۷۳ هجری یکسان پس از جلوس ایلغازی میباشد.

اینک سکه‌ای از ایلغاڑی که در سال ۵۷۸ که سال ششم حکمرانی او بود ضرب شده است : (شکل ۴)

پشت سکه

روی سکه

شکل ۴

سکه مسی - روی سکه - چهره تمام رخ ایلغاڑی با فرزند و ولیعهدش یولق ارسلان، که تاجی هر صع همانند سر گاو باشاخ و گوش بر سر وردانی هزین بر قن دارند.

بالای سر - سال ضرب سکه یعنی ثمان و سبعین و خمساه.

پشت سکه - وسط الناصر لدین الله امیر المؤمنین هذ الدار هم ملعون هن شاء تغییره.

بالا و طرفین - قطب الدین بن نجم الدین بن حسام الدین .

این سکه هم بجهات گونا گون شایان توجه هیباشد :
یک - قطب الدین ایلغاڑی خود و فرزندش را با چهره اسکندر «ذو القرنین» دارای دوشاخ که نشانه قدرت است هینهایاند.

دو - نوع سکه و چهرهها ولباس مانند سکه هرقل امپراتور روم شرقی

و پسرش کنستانتین (Heraclius - Constantine ۶۱۳-۶۳۰ میلادی)

معاصر خسرو دوم پروریز ساسانی (۵۹۰-۶۲۸ میلادی) است. (شکل ۵)

روی سکه

بشت سکه

66 Byzantine Empire, gold solidus, Heraclius (613-30), mint of Constantinople; the emperor is shown with his son Heraclius Constantine [twice actual size]

از کتاب Coins صفحه ۴۷

شکل ۵

سه - از صدها سکه که فکار نده دیده و مورد مطالعه قرارداده این او لین بار است که عبارت «هذا الدرهم ملعون من شاء تغييره» را بر سکه‌ای مشاهده می‌نماییم. پیداست که قطب الدین ایلغازی نمیخواسته چنین سکه‌ای تقلید شود و یا بصورت قلب بیمار آید. این است که میگوید «نفرین بر آنکه بخواهد از این درهم تقلید نماید» و تدبیر او کاملاً مؤثر افتاده و از حکام آن روز گاران کسی از طرح سکه او پیروی نمکرده است.

چهار - با اینکه سکه همی است بجای فلس کلمه «درهم» را بکار برده اند و حال آنکه «درهم» برای مسکوکات نقره بکار میرفته است.

پنج - معلوم است که در تاریخ ضرب این سکه ایلغازی متوجه عواقب بی اعتمانی به خلفای عباسی شده و از الناصر لدین الله یاد نموده و دیگر خود را «مولای سالک» نخوانده است.

ب - ایوبیان (زنگیان)

ایوبیان از ایرانیان شجاع و پاک نهاد بودند.

نجم الدین ایوب پسر شادی پسر ایوب از اهالی کردستان بود و نزد سلطان غیاث الدین محمد بن محمود (۵۴۸-۵۵۵ هجری) از سلاجو قیان شاخص عراق تقرب داشت و از طرف همین سلطان بود که به حکمرانی تکریت منصوب گردید و در این شهر در سال ۵۳۲ فرزندش یوسف که بعد از ملقب به «الملک الناصر صلاح الدین» (۵۶۴-۵۸۹ هجری) شد و از سرداران بزرگ تاریخ بشری است تولد یافت. در این اوقات عماد الدین زنگی اتابک موصل (۵۲۱-۵۴۱) که در جنگی بهزیمت افتاده بود به قلعه تکریت پناه برداشت و نجم الدین ایوب با اعزاز تمام از او پذیرا شد و با این پیش آمد افسانه ایوبیان در صفحات تاریخ بی ریزی گردید.^۶

بعد از ایوب با برادرش شیر کوه به موصل رفتند و از نزدیکان در گاه عماد الدین زنگی شدند.

پس از عماد الدین فرزند و جانشین او در شام، نور الدین محمود (۵۴۱-۵۶۹ هجری) سپهسالاری لشکریان خود را به عم صلاح الدین یعنی شیر کوه و اگذار کرد و اورادر حالی که صلاح الدین همراهش بود برای کمک به العاصد (۵۵۵-۵۶۷ هجری) خلیفه فاطمی و سر کوبی وزیرش که شورش کرده بود به مصر گشیل داشت. در جنگها نیز که بوقوع پیوست وزیر مصر بقتل رسید و شیر کوه جای او را گرفت.

شیر کوه در سال ۵۶۴ در گذشت و در ۲۵ جمادی الثانی آنسال صلاح الدین در سن سی و دو سالگی به وزارت مصر رسید.^۷ اما تاسیل ۵۶۹ همچنان خود را تابع نور الدین زنگی میدانست.^۸

۶ - طبقات سلاطین ۱۵۳ - معجم الانساب ۳۳۴

۷ - طبقات سلاطین ۶۴ - زنگی و تمدن قرون وسطی ۳۰۹ تا ۳۱۰

۸ - معجم الانساب ۱۵۰

در محرم سال ۵۶۷ عجری که العاصد در حال اختصار بود با هر صلاح الدین خطبه بنام المستضی (۵۶۶-۵۷۵) خلیفه عباسی خوانده شد و کشور فاطمی مصر و مستصرفات آن تحت لوای عباسیان قرار گرفت.

صلاح الدین پس از فوت نور الدین محمود زنگی در سال ۵۷۰ به دمشق وارد شد و بر آنجات سلطنت یافت و سلطان مصر و شام گردید در سال ۵۷۹ حل بر اتسخیر کرد. در ۲۹ جمادی الاول ۵۸۱ موصلا را نیز بتصرف آورد و بر میافارقین استیلا یافت و امرای الجزیره یعنی صفحات شمالی عراق را خراج‌گذار خود ساخت^۹ (توضیح آنکه تازیان قسمت شمالی بین النهرین را الجزیره و نواحی جنوبي آنرا عراق میگفتند و عراق مغرب «ایراه» فارسی بمعنی کثواره و زمینهای نزدیک دریاست. در کتاب معجم البلدان از قول حمزه اصفهانی ذیل کلمه «ایراهستان» تصریح شده که اردشیر خوره فارس بعلت نزدیکی به دریا به این نام مسمی بوده است).

پس از این فتوحات صلاح الدین، فرزند «نور الدین شاهنشاه» برادر خود را که بنام الملك المظفر تقی الدین عمر و حاکم حماة بود بعنوان نائب خود در میافارقین تعیین کرد^{۱۰}. تقی الدین در ۱۹ رمضان ۵۸۷ در گذشت.

اور میافارقین و سنجار از سال ۵۸۹ تا ۵۹۶ عجری بر عهده برادر صلاح الدین الملك العادل سیف الدین ابو بکر احمد، صاحب دمشق بود که بر بسیاری از نقاط دیگر تحت تصرف ایوبیان حکم راند و داشت ابو بکر احمد در سال ۶۱۵ بدروود زندگی گفت^{۱۱}.

از دوره متحولی که شرح آن گذشت سکه عائی در دست است که ذیلاً شرح آن مبادرت مینماید:

۹ - طبقات سلاطین ۶۵

۱۰ - سر گذشت جندی شاپور ۷۳ (یادداشت ۹۹)

۱۱ - معجم الانساب ۱۵۲-۱۵۳

۱۲ - معجم الانساب ۱۵۰

پشت سکه

روی سکه

شکل ۶

سکه مسی - روی سکه - وسط - الناصر لدین الله امیر المؤمنین
دور - لسلطاننا الملک الاعظم غازی ، الملک العادل نور الدین
پشت سکه - چهره تمام رخ نور الدین اتابک زرہ بر تن باشمیث
آخته در یک دست و در دستی دیگر سری بر یده -
نام «نور الدین اتابک» نیز در کنار ش نوشته است .

نور الدین اتابک در جنگ با صلیبی‌ها شرکت مینمود و بیشک سری که
بر دست دارد متعلق بیکی از بزرگان آنان است . غازی اول که در اینجا با
عبارت «لسلطاننا الملک الاعظم غازی» معروف شده هلقب به سیف الدین و دو مین
اتابک موصل و برادر نور الدین (مخذوم صلاح الدین) است و از ۱۴۴ تا ۱۴۵
هجری فرمانروائی داشته و نور الدین نام او را با احترام پیش از نام خود یاد

کرده است .

پشت سکه

روی سکه

شکل ۷

سکه مسی - روی سکه - متن - الامام الناصر لدین الله امیر المؤمنین .
حاشیه - ضرب هذالدرهم سنۃ ثلث و دهانین و خمسماه
(۵۸۳ هجری) .

پشت سکه - متن - شیرشرزه با یال برافراشته .
حاشیه - الملك الناصر صلاح الدین والدین .
یوسف بن ایوب میحی دولتہ امیر المؤمنین .

این سکه بجهات ذیل شایان توجه بسیار است :

یک - در اینچنانیز سکه‌ای مسین بجای «فلس» ، «درهم» نامیده شده است.
دو - درجه ایمان صلاح الدین باذ کر نام خود در حاشیه کاملاً آشکار است.
سه - «میحی دولتہ امیر المؤمنین » حاکی است که فتوحات صلاح الدین و
وفاداری او نسبت به خلفاً باعث شده است که آنان احترام ازدست رفته یا
متزلزل را ، دوباره بازیابند .

چهار - این سکه در سال ۵۸۳هـ بمناسبة فتح بیت المقدس طراحی و ضرب
شده و در آن صلاح الدین به شیری خشمگین تشبیه شده است .

نیزد صلاح الدین برای استرداد بیت المقدس که در ۲۳ شعبان ۹۳ هجری بدست صلیبی‌ها افتاده بود^{۱۴} در تاریخ ۱۵ ربیع‌الثانی ۵۸۳ آغاز شد و پس از دوازده روز جنگ خونین سرانجام سران صلیب تسليم شدند. صلاح الدین با یاد آوری کشتار مسلمانان بدست آنان، این آیه شریفه از کلام الله مجید را بر زبان آورد «جزاء سیئة مثليها» اما با این حال با اسرارا بجوانمردی رفتار کرد و گروه بسیاری از آنان را با اخذ جریمه‌ای ناچیز آزاد ساخت. روز ورود به بیت المقدس یعنی مسجد الاقصی مصادف با ۲۷ ربیع‌الثانی ۵۸۳ هجری، روز همارک بیعت رسول اکرم و شب معراج بود صلاح الدین شخصاً جارو بدست گرفته به تطهیر این مکان مقدس پرداخت.^{۱۵}

بی‌مناسبیت فیضت از چند داستان از روابط صلاح الدین و ریشار شیردل که رهبری سپاهیان صلیب را داشت ذکری بمیان آید:

«۱ - در اثنای یکی از جنگها صلاح الدین مشاهده کرد ریشار پیاده است. فوراً مرکبی عربی برایش فرستاد و پیغام داد که از جنگ‌اوری چون ریشار دریغ است پیاده بجنگد.»

«۲ - یکبار نیز وقتی که از بیماری ریشار اطلاع حاصل کرد پسرش را مخصوص خود را با دارو و خوردنی و آشامیدنی تزد او فرستاد.»

«۳ - بعد از فتح بیت المقدس باز هم جنگ ادامه داشت و سرانجام در ۲۱ شعبان سال ۵۸۸ بین صلاح الدین و ریشار پیمان هتار که جنگ و سمتیز بمدت سه سال و هشت‌ماه با مضاء رسید و ریشار رهسپار کشور خویش گشت اما هنگام سوارشدن کشته به صلاح الدین نوشت: پس از پایان مدت قرارداد مراجعت و بیت المقدس را بازخواهم ستاند.»

صلاح الدین در جواب نوشت: «اگر قرار باشد سرزمین بیت المقدس را به کسی بدهم باختن به ریشار شیردل را بر هر فرد زنده دیگر ترجیح خواهم داد.»

۱۴ - زندگی و تمدن قرون وسطی ۲۹۹

۱۵ - زندگی و تمدن قرون وسطی ۳۱۶ تا ۳۱۹

یکسال و شش ماه پس از متار که جنگ با صلیبی‌ها در صفر سال ۵۸۹
صلاح الدین بیمار شد و بر اثر عارضه تب در سن ۵۶ سالگی در حالیکه ۲۶ سال
سلطنت را پشت سر گذاشته بود وفات یافت.^{۱۶}

پشت سکه

روی سکه

شکل ۸

سکه مسی - روی سکه - متن درستاره شش پر :

الملك الناصر صلاح الدين يوسف بن ایوب

حاشیه - در فوائل بین گوشه های ستاره :

ضرب - سنۀ اثنین همانین خمس ماه (۵۸۲)

پشت سکه - متن - چهره تمام رخ (یولق ارسلان)

اطراف - روی شانه‌ها - حسام الدین یولق ارسلان

این سکه یادگار اوایل استیلای صلاح الدین بر میافارقین و حوزه حکمرانی
ارتقیان است و حسام الدین یولق ارسلان (۵۸۰ - ۵۹۷) فرزند قطب الدین -
ایلغازی تصور نموده است که با ظهور صلاح الدین دیگر ذکر نام خلیفه عباسی

برسکه‌ها جایز نیست و بدین جهت یک سمت آنرا به ذکر القاب و نام و نسبت صلاح الدین و سمت دیگر را به لقب و نام خویش اختصاص داده است. گفتیم که صلاح الدین در سال ۵۸۱ علاوه بر موصل و میافارقین الجزیره را نیز خراجگذار خود ساخت و برادرزاده خود الملک المظفر تقی الدین عمر حاکم حماة را نایب خود در میافارقین تعیین کرد. سکه‌ای که اکنون از آن گفتگو خواهیم داشت بادگار آن روزگاران است.

پشت سکه

روی سکه

شکل ۹

سکه مسی - روی سکه - متن - الناصر لدین الله امیر المؤمنین
الناصر الدین یوسف بن ایوب

طرفین و بالا - سنه اربع ثمانین و خمسماه (۵۸۴).

پشت سکه - متن - چهره تمام رخ
اطراف سر - الملک المظفر سنجر شاه بن غازی

این سکه نشانه کاملی از تسلط صلاح الدین بر امرای خاندان زنگی است
سنجر شاه اتابک الجزیره (۵۷۶ - ۶۰۵) فرزند سیف الدین غازی الثانی و نوه

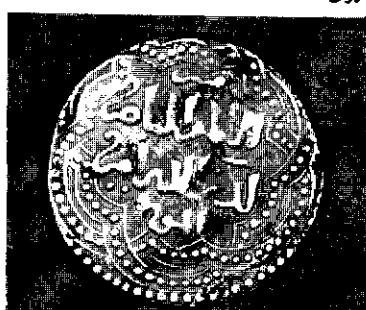
برادر نورالدین محمود مخدوم صلاح الدین است . بعلاوه اهمیت این سکه بدان است که نشان میدهد نایب صلاح الدین در میافارقین ، یعنی الملک - المظفر (تقی الدین عمر بن شاهنشاه) سلطنه ایوبیان را در آن دیار مستقر ساخته و از عهده این وظیفه برآمده است .

الملک العادل سیف الدین ابو بکر احمد برادر صلاح الدین که عهده‌دار امور میافارقین از سال ۵۸۹ تا ۵۹۶ بود نیز از چهره‌های درخشان خاندان ایوبی است ، وی در جنگ سوم صلیبی همراه برادر بود و ریشار شیردل برای جلب دوستی صلاح الدین خواهر خود «ژون» را به مزاوجت او درآورد .^{۱۷}

پشت سکه

روی سکه

شکل ۱۰

(شکل ۱۰) درهمی زیبا ازوی است :

روی سکه - الامام الناصر لدین الله امیر المؤمنین
پشت سکه - الملک العادل سیف الدین ابو بکر بن ایوب
این سکه فاقد تاریخ است و محل ضرب آن نیز مشخص نشده اما بنظر هیرسید که در دوران فرمانروائی الملک العادل در میافارقین ضرب شده باشد زیرا سکه‌های مسین در دست است که بنام حسام الدین یولق ارسلان ارتقی است والملک العادل را با القاب و کنیه و نسب بهمین صورت معروف نماید .
اینک آن سکه‌ها :

پشت سکه

روی سکه

شکل ۱۱

پشت سکه

شکل ۱۲

روی سکه - هنر - الامام الناصرالدین الله امیر المؤمنین
در چهار سمت - الملک العادل سیف الدین ابو بکر بن ایوب
حاشیه - حسام الدین ملک دیار بکر یولق ارسلان
بن ایلغازی بن ارتق سنّه سبع و ثمانین و خمسماه (۵۸۷)

پشت سکه - وسط - شخصی در لباس روحانی با گردنبند خمیده و دست و پای بسته نشسته است در طرفین و پشت سرش سه نفر ایستاده‌اند که از وضع دستهای آنها پیداست اورا برای گردن زدن آماده مینمایند.

این سکه‌ها از چند نظر جالب است.

یک - لباس روحانی شخص نشسته نشان میدهد که از راهیان جنگجوی صلیبی است که بدست مسلمانان گرفتار آمده و سردر این سودانهاده است. بعلاوه این سکه باید بیاد بود فتح بیت المقدس بدست مسلمانان و اسارت بزرگان صلیبی و کشته شدن یکی از آنان با هر یولق ارسلان ضرب شده باشد چه اگر غیر از این میبود صحنه قتل افراد معمولی چندان اهمیت نداشت که یک روی سکه‌ای را بگیرد. بیگمان چهره‌ای که در پشت سر راهب مسیحی ایستاده حسام الدین یولق ارسلان است و آنانکه در طرفین جای دارند مأموران اجرای حکم اعدام.

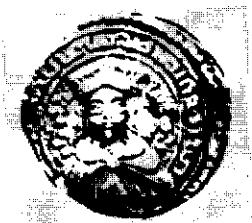
دو - حسام الدین یولق ارسلان همچون نیای خود ایلغازی در جنگ صلیبی شرکت مؤثراً شده و در رکاب صلاح الدین بوده است.

سه - از همین روی اجازه یافته که خود را مانند پدرانش «ملک دیار بکر» بنامد اما اطاعت از ایوبیان را با ذکر نامشان در متن سکه و نام خود در حاشیه تصریح کرده است (ارتقیان تا سال ۶۴۲ که مغول بر بین النهرين مستولی شدند همچنان از ایوبیان اطاعت میکردند).

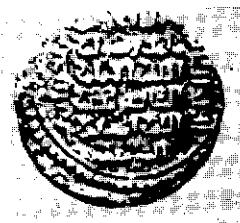
چهار - پیداست که جای ضرب سکه همان دیار بکر بوده است.

پنج - بعلت تنگی جا - شجره خانوادگی یولق ارسلان کامل‌آذ کرنشده و از نامبردن الپی و تیمورتاش و ایلغازی اول صرف‌نظر گردیده اما بهر حال فراموش نشده است که شجره مذکور به ارتق پایان یابد.

پشت سکه

روی سکه

شکل ۱۳

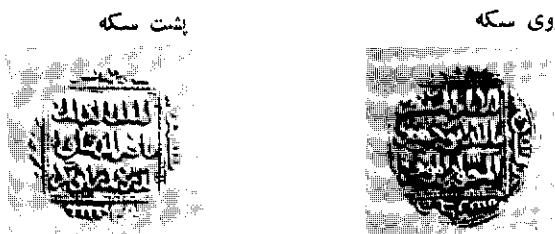
سکه جالبی از مس از الملك العادل است که چهره و تاج و پوشانک اور انشان میدهد این سکه در شماره سپتامبر ۱۹۷۲ مجله Coin and Medal Bulletin انگلستان بشماره ۵۳۳ معرفی شده و باین شرح میباشد.

روی سکه - متن - لا اله الا الله - محمد رسول الله
الامام الناصر الدين الله

طرفین - الملك العادل ابو بکر بن ایوب
پشت سکه - متن - چهره تمام رخ (الملك العادل)
طرفین چهره - فی سنہ تسعین و خمساء (سال ۵۹۰)
دور - ضرب هزار درهم بمیافارقین

در اینجا نیز سکه‌ای مسین بنام درهم معرفی شده و بنظر هیرسد که این کلمه در آن روزگاران بمعنی «پول» بکار میرفته است . به رحال این سکه یادگاری گویا از حکومت الملك العادل بر میافارقین میباشد که از سال ۵۸۹ آغاز و بسال ۵۹۶ پایان گرفته است . در این سال وی حکومت مصر را نیز در اختیار گرفت و سرانجام در هفتم جمادی الآخر سنہ ۶۱۵ هجری درگذشت . پس از وی فرزندش الملك الكامل ناصر الدین ابوالمعالی محمد زمام امور دمشق و مصر را بدست آورد و بعد از بیست سال فرهانروائی در تاریخ بیست و دوم رجب سال ۶۳۵ هجری وفات یافت.^{۱۸}

۱۸ - معجم الانساب - ۱۵۰ - طبقات سلاطین ۶۷ و ۶۸

شکل ۱۴

سکه‌ای از سیم بنام الملک کامل است که در سال ۶۲۴ در حران ضرب شده و در شماره سپتامبر ۱۹۷۲ مجله Coin and Medal Bulletin عکس و شرح آن مذکور افتاده است :

روی سکه - متن در مربع - الامام المستنصر بالله ابو جعفر المنصور
امیر المؤمنین

در چهار سمت - لا اله الا الله محمد رسول الله

پشت سکه - متن - الملک الكامل ناصر الدنیا والدین محمد بن ابوبکر
حاشیه - ضرب بحران سنه اربعه عشرین وستماه (۶۲۴ هجری)

همچنانکه عبارت روی سکه نشان میدهد در زمان المستنصر بالله خلیفه عباسی (۶۴۰-۶۴۳) ضرب شده است .

توضیحات

- ۱ - شکل سکه‌ها بجز شماره‌های ۵ و ۱۳ و ۱۴ یک و نیم برابر اندازه اصلی است.
- ۲ - سکه‌های ردیف ۱ - ۶-۴-۳-۲-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲ کلا در مجموعه کم نظیر مسکوکات جناب آقای دکتر نادر شرقی است واژایشان بسیار سپاسگزارم که اجازه فرمودند در این مقاله مورد بحث قرار گیرد.

منابع

- ۱ - مجموعه مسکوکات جناب آقای دکتر نادر شرقی
- ۲ - مجموعه مسکوکات نگار نده
- ۳ - طبقات سلاطین اسلام - نوشته Stanley Lane Pool ترجمه عباس اقبال
- ۴ - مجم الاصناف والاسرات الحاکمه فی التاریخ الاسلامی للمستشرق زامباؤر
- ۵ - ذندگی و تمدن در قرون وسطی و نقش ایران در علوم مقرب ذمین تألیف صدرالدین میرانی .
- ۶ - سرگفتہ جندی شاپور - تحقیق و تألیف اذ حسینعلی ممتحن
- ۷ - Coins - John Porteous چاپ لندن
- ۸ - Coin and Medal Bulletin چاپ لندن